

Százötvenesztendő szenzációk

Most, százötven esztendeje új lap indult meg Budán. „*Ungarische Staats und Gelehrte Nachrichten*” volt a címe, melyet Schickmayer Jakab szerkesztett. Érdeklődéssel forgatjuk első évfolyamát ennek az újságnak, melynek az volt a rendeltetése, hogy friss hírekkel szórakoztassa Buda és Pest polgárságát. József császár idejében, abban az évben, melyben a két város modernizálása megkezdődött. „A Váci Kapun túl, messze északra, homokbuckák közepén” — írja az egykorú — akkor kezdték építeni a „Neugebäude”, melynek helyén ma a Szabadságteret környező paloták állanak. A Várbeli Karmelita templomot akkor alakította át „Várszínházzá” a császár., a Karmelita-kolostort pedig kaszinóvá, hogy a Pozsonyból Budára telepített helytartótanács tisztviselői ne unatkozzanak. Mivel pedig a pesti városházán a számadások nem voltak rendben, sőt sikkasztásokról is suttogtak: a császár elcsapta az egész magisztrátust és az új tanács névsorát is ebben az esztendőben publikálta az újság. Pest város polgármestere Kregár Mihály lett; városbíróvá pedig Hülf Móric Bálint őrnagyot tette meg a császár. A polgármester is, a városbíró is 600—600 forint évi fizetést kapott, ami 122 mai pengős havifizetésnek felel meg. Ez alkalommal került be a tanácsba Boráros János, a későbbi városbíró is.

Egész sereg újítás tette nevezetessé Pesten is, Budán is az 1787-ik esztendőt.

Budán zálogházat állított föl a császár „a már több éven át sikerrel működő bécsi zálogház mintájára”. A budai zálogház 1787 június 1-én kezdte meg működését. Pesten kis-postát létesítettek a mai „Régi-Posta-utcában”, mert Pestnek addig nem volt postája. Budára kellett átmennie, aki levelet akart küldeni Bécsbe, Pozsonyba vagy Kassára.

De lássuk, mik voltak a szenzációk százötven esztendővel ezelőtt Pesten és Budán, s mit tartott érdekesnek 1787-ben Schickmayer Jakab, az „*Ungarische Staats und Gelehrte Nachrichten*” szerkesztője. Érdekesnek tartotta például, hogy a Neugebäude építkezésénél 9 személyt letartóztattak, mert a megszállítás körül „manipuláltak” és több ezer forinttal megkárosították a kincstárt. Április 21-iki számában megjegyzi a Nachrichten, hogy illetékes helyen az az idea merült föl, hogy a magyarországi árvaházakat egyesíteni kellene, s az árvákat az épülő Neugebäude-ban kellene elhelyezni. Hogy József császárnak csakugyan nagy tervei voltak az árvákkal és szegényügygel, mutatja az, hogy II. József — mint a német újság szeptemberi számában olvassuk — *Essiget*, a moszkvai árvaház főigazgatóját századosi rangban és 2000 forint fizetéssel a pesti beteg- és szegénygondozó intézet főigazgatójává nevezte ki. Ez a kinevezés azzal függ össze, hogy Pesten jártában a császár megtekintette a pesti kórházat és kijelentette, hogy ennél bűzősebb és gyalázatosabb dolgot még sohasem látott.

Állatviadal Pesten

Nagy szenzációt kelthetett Pesten százötven esztendővel ezelőtt az a bejelentés is, hogy a Váci Kapu előtt ujonnan épült amfiteátrumban április 9-én tartják az első állatviadalt. „Az itteni színjátszás vezetésének átvétele alkalmával a vállalkozó semmit sem akar elmulasztani, ami a közönség szórakozására szolgál” — mondja a vállalkozó bejelentése. „Jól rendezett állatviadalkok nem éppen olyanok, melyeknél a keresve keresett kegyetlenség a néző nemesebb érzelmeit sérti, hanem inkább olyanok, melyeknél a különféle állatok, ereje, vakmerősége és ügyessége lép előtérbe, már a legrégebb idők óta fogva a legerkölsőbb népeknél szokásban voltak és e mutatványok mellett a különböző társadalmi rétegek szórakoztak. Ez a gondolat vezette a vállalkozót

abban, hogy az itt már hosszabb idő óta divatos állatviadalkokat Pest és Buda lakói számára olyan színvonalra emelje, hogy a monarchia városainak bármelyikével vetekedhessék. Az e célra emelt épület egyesíti a megfelelő terjedelmet a szilárdsággal és biztonsággal és a lehető legnagyobb tisztasággal. A nagy költséggel megszerzett állatok erejükkel és a küzdelemhez megkívánt ügyességükkel a vállalkozó gondosságát eléggé fogják igazolni”...

A vállalkozó, ki imigyen jelenti be az új attrakciót: Tuschl Sebestyén budai kávé, a budai és pesti színházak, bálók és egyéb multságok árendátora. Az állathecc, vagy amint magyar szóval nevezték: a vad-vita, nem volt új dolog Pesten, akkoriban, midőn Tuschl Sebestyén jövedelmi forrásai közé avatta. Már 1783 óta gyönyörködött a közönség a körülbélül a mai Deák Ferenc-téri evangélikus templom helyén álló „Hetz-Schaubühne” látványában. Pestre Bécsből került a hecc, Bécsbe pedig Spanyolországból jött, a spanyol örökösödési háború idején. 1710-ben létesült a császárvárosban az első, kezdetleges Hetztheater. Ennek a helyébe pedig épp 200 évvel ezelőtt, 1736-ban épült az új, modern hecc-színház Antonio Galli Bibiena udvari építész és Antonio Corradini udvari szobrász terve szerint Copez Dias Ábrahám, spanyol zsidó-tőzsdés pénzén.

Tíz esztendő sem telt bele és Bécs máris kinötte a Hetz-Theatert. Akkor aztán 1755-ben a francia Defraigne épített új heccet a Glacis területén, de már 3000 néző számára.

A szigorú magisztrátus

A bécsi példán okulva csinált üzletet az állat-heccből a pesti vállalkozó is és nem fizetett rá. Ezt a kegyetlen látványosságot hamarosan megszerették a pestiek. A heccen kívül volt itt más szórakoztató is. Ilyen volt például a Krajcáros Komédia, melynek különösen országos vásárok idején volt nagy publikuma, de a pestiek jobban kedvelték a heccet. A hecc annyira népszerű volt, hogy komoly konkurrenciát csinált a komoly színjátszásnak is. A színjátszás akkoriban részben a budai színház-bódében, részben a pesti bástyatoronyban, vagyis rondellában működött. Őszre azonban elkészült a karmelita-templomból lett Várszínház is. Nehogy azonban az állat-hecc ok nélküli versenyt támasszon az igazi színházművészetnek: a színházak és egyéb spectaculumok árendátora a régi hecc-színház tulajdonából kitérta a régi vállalkozót. Így aztán a vállalkozó akkor sem fizetett rá a dologra, ha az istenadta nép Shakespeare drámáinál szívesebben gyönyörködött abban, ha egy dühös medve olykor felhasította egy szintén dühös bika hasát a hecc-színház porondján. Mondom, finánciális baj ebből nem származott, mert a belépődíj innen is, onnan is egyaránt Tuschl Sebestyén kávé-árendátor zsebébe vándorolt. Különböző érdekes, hogy a hecc-színházban drágábbak voltak a helyárak, mint a Várszínházban. A heccben ugyanis a páholy ára egy arany (4 és fél forint), míg a Várszínházban az I. em. páholy ára 4 forint, a II. em. páholy ára 3 forint, földszinti páholyé 2 és fél forint. A II. em. zártzék a heccben 30 krajcár, a színházban 50 kr. Ellenben a parterre nobile itt is, ott is 40 krajcár. II. oszt. hely 20 krajcár. Színházban a karzat 10 krajcár, ugyanannyi, mint a heccben a „hátsó hely.”

Az „*Ungarische Staats und Gelehrte Nachrichten*” első évfolyamából tudjuk meg azt is, hogy a budai tanács a közelgő húsvéti ünnepekre és a szokásos gellért-hegyi ünnepi kirándulásokra való tekintettel szigorúan meghagyja, hogy büntetés terhe mellett senki se merjen „a fentjelzett hegyen” lövöldözni, vagy tüzijátékkal szórakozni. Szintügy megtiltja a tanács, hogy a házak tövében és az utcá-

kon dohányozzanak. Akik a rendelet ellen vét, 6 forintra vagy elzárásra büntetik. Azt pedig, ki erről tudomást szerez és jelentést nem tesz: a hatóság 18 forint bírsággal sújtja.

Nagyon szigorú volt ám százötven esztendővel ezelőtt a budai és pesti magisztrátus.

Pásztor Mihály